

felige : „Dunay”
„kivátságos”

25

1

Az aréna ára

"Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, a lelkében pedig, kárt vall?"

Máté Evangéliuma 16,26. (Márk 9, 36. Lukács 9, 25.)

Tempus fugit. - Az idő szalad. A latin nyelv egyre fogyatkozó ismerői kedvéért hozzáteszem még, hogy – *gyorsan* szalad. Valósággal *rohan*. Sok szép reményünkkel és nem kevés pénzünkkel együtt, tovatűnt, lám, a legutóbbi Vizes Világbajnokság is. Emlékét - Hosszú Katinka eredményes közéleti szereplésén túl - a Vizafogótól egészen a kivételesen szép sporteseményeket is látott Duna Arénáig vezető *Moszkva sétány* örzi majd. – Ügyes választási ajándék az épülő, szépülő magyar főváros kipufogó gázoktól fuldokló lakói számára. Ötletes áldozat ugyanakkor a „keleti nyitás” oltárán is. Csakhogy, még mindig ott füstölög ám ezen az oltáron jó pár üszkös csontdarab! Arról a néhány sokra hivatott magyar férfiről szeretnék itt szólni, akit ez a tékozló ország alkotó életük virágjában erre a hamarjában összekapart áldozati oltárra hajított. – Hátha nekünk tudnak még mondani valami fontosat.

Kassák Lajos (1887. – 1967.)
költő, képzőművész

Egy igen megszívlelendő tanulsággal szolgál mindjárt pályázatunk névadójának az esete is. – Rosszul emlékszünk. Nem csak ma történik meg nálunk a szellemi értékek és hordozóik gátlástalan feláldozása a politika oltárán. A kádári „konszolidáció” sem a telekkel és Trabanttal, hanem az Aczél, Köpeczi és Pozsgay féle „3 T-nek” nevezett (tiltani, túrni, támogatni) sajátos „kulturharcával” kezdődött. Az '56-os „perek” még javában folytak, de az 1960-as évek legelején a pártközpontban már kulturális osztályt hoztak létre, amelynek vezetőjévé Köpeczi Béla történészt és esztétát, a szocialista realizmus „korszerű értelmezésének” magyar főpapját nevezték ki.

Ez a Lenin és Sztálin, Gorkij és Lunacsarszkij kitalálta, Zsdanov működtette csodabogár e szerint nem korstílus, „csupán” egy művészeti irányzat volt, amelynek fő célkitűzése a burzsoá gyökerű „kritikai realizmus” meghaladása, a szocialista ideológia (és kultúrpolitikai gyakorlat) segítségével. No persze, könnyű ezt mondani! Csak hogy egy művészeti irányzathoz az eszmeiségen túl némi művészetre is szükség van. A szocialista realizmus szovjet képviselői Mejerholdot és Babelt az ilyen „formalista” különködés miatt kivégezték azonban, Szolzsenyicint és Salamovot pedig, a Gulágra küldték. Kijutott tőlük még József Attilának, Lengyel Józsefnek és Kassáknak is. De ők legalább túléltek, és még haza is jutottak. Mit volt mit tenni, velük kellett bizonyítani tehát, hogy a futuristák és expresszionisták mellett létezett egy *echte szocialista* avantgárd is, sőt, hogy az volt az igazi.

Csakhogy mindketten elég idősök voltak már, és jól ismerték az értékét az ilyen hirtelen jött elismeréseknek. Lengyellel még elboldogultak valahogyan, Kassákkal azonban meggyült a bajuk. Egyfajta, kissé megkésett igazságtételként, a fiatalkori avantgárd munkásságát elutasító hazai kultúrpolitikával szembeni elégtételként, sőt egész

életműve megérdemelt rehabilitációjaként Kassák 1962-ben azt követelte, hogy engedélyezzék, sőt segítsék elő, hogy Párizsban egy értő szakmai közönség elé léphessen. És mindnyájunk, elsősorban az ő maga balszerencséjére, a „kultúrpolitika” számára fontosabb volt Kassák „megtérésének” - a nyugati művészeti kritika által is hitelesített – dokumentálása, mint a csodálatosan gazdag avantgárd korszak hitelességének a biztosítása. - És belementek az alkuba.

Az 1963-ban létre is jött párizsi kiállítás fogadtatása azonban egészen más lett a vártnál. Ugyanis egyáltalán nem a legjobb és legeredetibb avantgárd munkák keltettek kritikai és kereskedelmi érdeklődést. Ez rá kellett döbbsen a művészt, hogy a nyugati szakma értékítélete jelentősen eltér az ő elképzeléseitől. Hogy ha Nyugaton sikereket akar elérni, alkalmazkodnia kell a kiállítás-szervezők elvárásaihoz. - Akár át is értékelve, sőt, tudatosan átformálva saját életművét.¹

Ez, a nyugati trendekbe illeszthető életmű iránt felbredt igény komoly változást hozott a művész egész további munkásságában. Vasarely „jó tanácsai” és a galériatulajdonosok ezekkel gondosan összehangolt igényei Kassákot komoly nyomás alá helyezték. - Kevesellték a piacképes korai művek számát. - Hiányolták a művek modernista szempontból elvárt, lineáris fejlődéselv szerinti felépítését. - És mélyen alulértékelték az öregkori festményeknek az avantgárd korszaktól eltérő karakterét.

Bár dacos, büszke levelekben próbálta megindokolni, hogy milyen kényszerűségek alakították a sorsát, Kassák végül is engedett ennek a nyomásnak. – Az életmű hiátusait kitöltendő, antedatálta, a megfelelő oeuvre utólagos megteremtése érdekében átfestette, „geometrizálta” időskori festményeit. - A már régen tovatűnt konstruktivizmus szellemét megidézve, „újraálmódva”, ellenőrizhetetlen mennyiségben újraalkotta, „parafrazeálta” korai műveit: régi papírokból, a könyvtárában megőrzött húszas évekbeli kiadványokból kiollózott részletekből kollázsokat „rekreált”.

Utolsó éveiben Kassák az óbudai Opitz cukrászdában oktattatta a költészet és az élet titkaira a Nagyvilág felfedeztjét, az akkor még csak költőként és műfordítóként ismert Tellér Gyulát. Azt mondta neki: „*Uram, én egész életemben csak olyasmit csináltam, amihez kedvem volt.*”²

Akár az előbbieket ismeretében is, ugyan mit lehetne hozzátenni most még ehhez *post mortem*? Legfeljebb, hogy nem tudott megélni ő sem a nyugdíjából. De nem lett ő kevesebb ettől egy szemernyit sem. Csak mi lettünk szegényebbek. De nem érdemes ezt olyan nagyon számolgatni mostanában!

Obersovszky Gyula (1927. – 2001.)

költő, író, újságíró

Az időrend kedvéért, vegyük most elő kerületünk másik jelentős, de szinte már teljesen elfelejtett alkotóját, a költőként, publicistaként és művészetpolitikusként is jelentős, „Oby”! Lengyel ősei bizonyára így írták még a nevüket: Oberszowski. Mi Debrecenben az 1950-es évek elején azonban már „Ober elvtársnak” tiszteltük. A Hajdú-Bihar megyei Napló kulturális rovatát és – Thuróczy Györggyel együtt, és azzal a helyben gyártott, soha ki nem hunyó, néha dühös szikrákat hányó Kossuth cigarettával a szájában - a Csokonai Színház mellett működő, Sztanyiszlavszkijról elnevezett kísérleti stúdiót vezette.

¹ Ld: Csáji László Koppány: *A posztkolonialista fejlődés mítosz*. Scenárium, 2018. március 39. old.

² *A KOCKADOBÓ, TELLÉR GYULA MŰFORDÍTÁSAI*. Kairosz Kiadó. 2009. 12. old.

Nem tudom, hogy az emléktáblán kívül, amellyel utolsó lakásának helyét jelöltük meg, volt-e állandó bejelentője a 13. kerületben. Mindenesetre, évtizedekig dolgozott itt, és naponta csörömpölt végig a Váci úton ő is a régi, nyitott peronú 12-es, 14-es villamoson, vagy süvített végig bombázóként a Pozsonyi úton, a 15-ös „stukával”. Itt élte meg a rendszerváltást, és itt csalódott a legszebb reményeiben ő is. - A kerület szellemi életének hosszú éveken át gondosan elhallgatott, de éppen ezért, mégis fontos tényezője volt. Emlékét – a fenti emléktáblán és az Órbottyánban berendezett kis emlékszobán kívül – mégsem igen látom ma már sehol. Érzem pedig, hogy életútjában, főként a halálos ítélet után, vagyis épp a kerületünkben végigjárt 26 éves kálváriában, van valami, nagyon fontos üzenet. – Hogy csalódottan, szegényen és jogfosztottan is, meg lehet maradni szabad, önállóan gondolkodó és alkotó embernek.

Azért, mert nem én találtam ki, nagyon is igaz még ez. - Márai írta meg egy, a veszély óráján hőssé emelkedni tudó kézműves polgároknak és művészeknek szentelt darabjában, a *Kassai polgárokban*. A világháború előestéjén el is utazott aztán gyermekkorra városába, hogy elbúcsúzzék tőlük. Akkor írta: *“Most megvetik a polgárt és a művészt: ez a pillanat, mikor meg kell vallanom, mennyire tiszteltem, hiszek szerepében, hiszek abban, hogy az igazi polgár szerencsés vegyülete a művésznek és a katonának, alkotó és megtartó, álmodó és megőrző.”*³ Most megint olyan pillanat jött el alighanem, amikor vallani kell erről. De akkor bizony, megnézhattük volna magunkat, ha „Ober elvtárs” rajtakap bennünket ilyen olvasmányokon a stúdióban. Hősnek akkoriban a proletároknak illett csak lenni, de azoknak aztán – nagyon! A szövetséges parasztság és az útitárs értelmiség legfeljebb csak kontrázhatott nekik.

Akárcsak manapság, nem tudtuk elképzelni akkor sem, hogy a helyzet megváltozhat valaha is. – Ha csak egy sovány, fiatal bölcsész, *Mensáros László* nem képzelte így, aki szintén tagja volt akkor annak a hősiezen tehetséges és profi debreceni együttesnek. - Hamletet játszva esténként, és Paris herceget a *Soós Imre* alakította Rómeó mellett. Délutánonként pedig, igazi humanista királyfiként, a Júliát játszó *Örkényi Éva* szülte kisfiát tologatva a főutcán egy habfehér babakocsiban. Nekem, az utána leskelődő kisdíáknak úgy tűnt, hogy mindig mélyen elgondolkodott. Lehet, hogy a szerepén járt az esze. De lehet, hogy arról, amiről *Bibó István* beszélgetett akkoriban az apósával, *Ravasz László* püspökkel, a leányfalui kertben sétálgatva. Nemsokára börtönbe kerültek mind a ketten, és aztán lassan, kínlódva, de szintén együtt kapaszkodtak vissza az életbe. A nappal könyvtárosként dolgozó Bibó éjszakánként a nagy műveit írta. A leányfalui kertet meg néhány év múlva kénytelenek voltak parcellánként eladni a Trabantjukon a Dunakanyarba kitelepülő „proletároknak”. Aztán, amikor megjelentek az első TV készülékek, és ők is szert tettek egyre, meghívták őket, minden este. - Egészen jól összemelegedtek.

„Obyt” is ilyen, megszállottan „kétkezi” értelmiséginek született. De neki talán még gyötrelmesebb úton kellett felvoncsolnia magát a keresztfára. A forradalom alatt az *Igazság* című lap főszerkesztőjeként, majd az orosz bevonulás után, a Péterfy Sándor utcai kórházban nyomtatott, *Élünk* szamizdat kiadójaként forgatta a fegyvert. Meg is kapta érte a halálos ítéletet. De, szerintem, megérte. - '56 decemberében saját szememmel láttam, hogy a Keleti előtt az emberek csaknem eltaposták azt a rikkancsot, akinél a lap néhány megmaradt példánya volt. Egy lámpaoszlopra kapaszkodott fel, és onnét kiabálta kétségbeesetten a lap címét: *Igazság!*

„Obyt” e litélték, de nem kötötték fel. A börtönből 1963-ban szabadult, és 1989-ig szerkesztette a *Sportfogadás* című lapot itt nálunk, a 13. kerületben. A rendszerváltást követően megpróbálta újraindítani a többi korábbi lapját is. Látva az anyagi és egyéb

³ Márai Sándor: id. mű 48. old.

nehézségeket, nem várt tovább, hanem saját magát "intézményesítve", Németh Lászlóhoz hasonlóan, évekig írta még egyszemélyes lapját, a *Vagyokot*. „- *Itt vagyok, élek még, számoljatok velem!*” Így élt még itt közöttünk 12 éven át, 2001. március 14-én bekövetkezett haláláig.

Piscator óta „politikainak” nevezzük az avantgárd színháznak a leginkább Német-, Lengyel- és Csehországban kifejlődött formáját. Általános vélemény, hogy nálunk ez a színházforma idegen, vagy legalábbis fejletlen. Ez azonban nem állja meg a helyét. „Oby” „kétkezileg” nem vehetett részt ugyan a József Attila Színház megalapításában, akkor bízvást avantgárdnak nevezhető arculata kialakításában, és az ország társadalmi élete fontos tényezőjévé tételében. Szellemi tényezőként azonban, kétségkívül részese volt ennek.

Eredeti” és „jelentős” író és kritikus volt, ezt aligha vitathatja bárki is. A *Vagyok* mindössze 6, 8 száma azonban, a terjesztés minden hősiessége ellenére, mégis „amatőr” teljesítmény volt a kortársak szemében. – Sajnos? Vagy éppen – szerencsére? *Kassák Lajos* legszemélyesebb örökségéért, nálunk ez mindig is eldöntendő kérdés marad. Ezért is születnek éppen itt meg ezek a zseniálisan szabálytalan, amatőrnek tűnő, valójában pótolhatatlan, alternatív teljesítmények. És még mindig – *Élünk! – Vagyunk!*

Ruszt József (1937. – 2005.)

Kossuth- és Jászai Mari-díjas színházigazgató, rendező

Látszólag, ő tehát megkapott mindent. De csak a Szále Lászlónak 1999-ben adott, és csak tavaly, a rendező születésének 80-ik évfordulójára megjelent interjúból derült ki, hogy 42 év megfeszített alkotó munka után, 35. 700 Ft volt a nyugdíja. Ebből élt Zalaszentgróton, egy baráti házaspár otthonának egyik kis szobájában. Az utolsó könyvén dolgozott, amely, mivel a szereplők névvel és lakcímmel szerepelnek benne, kívánsága szerint, halála után 10 évvel jelenhetett csak meg. De mi azért olvassunk csak bele az interjúba!

- „*A hatvanas években az egyetemi színpadi éveket csúcsnak tekintem, akkor is, ha hivatalos elismerés nem kísérte. A második csúcs a '73-78 között Kecskeméten töltött időszak, melyben sikerült szintézisbe hozni az amatőr és profi színház értékeit. Azután hosszú mélypontok következtek, majd '82-87 között Zalaegerszegen töltött éveimet sorolom pályám sikeres időszakai közé.*

Most azért ül Zalaszentgróton, elvonulva a világtól, mert megsértődött, vagy, mert belefáradt a harcokba?

- *Nem sértődtem meg. Az utolsó lázadásom kudarcba fulladt, nem művésziileg, hanem anyagilag. A Független Színházban csináltam néhány előadást, de a színház kihullott alólam. Azért vonultam el – ahogy ön fogalmazta –, mert én nem tudok előadást csinálni, csak színházat. Ha pedig színházat nem tudok létrehozni, semmi kedvem jórossz előadásokkal bajlódni. Az számomra érdektelen.*

Nem játszik szerepet kivonulásában, hogy a színház társadalmi szerepe leértékelődött? Ami régen olyan fontos volt, az most nem fontos.

- *Az én mostani lázadásom az, hogy nem veszek részt benne.*

Akkor ez mégiscsak sértődés.

- *Nem sértődés, ez tragédia. Mindenki érzi, hogy a színház elvesztette azt a magas társadalmi funkcióját, ami a görögök óta mindig megvolt. Nekem szerencsém volt, e fontos időszakból kifogtam harminc évet. Harmincötből harminc – nem is rossz arány.*

Miért nem lehet ma fontos előadásokat létrehozni?

- *Nem mondtam, hogy nem lehet. Csak azt, hogy én nem tudok, s azt látom, másoknak se nagyon sikerül. Én a kultikus színházat kerestem egész életemben, mely egyszerre történetmesélés és kultusz. Ezt ma már nem lehet folytatni: kiment alóla a történelem.*

A szocializmus?

- *Nem csak az. Amikor nálunk még nagy színház volt, nyugaton már az alternatív színház dívott. Most már nálunk is. Én pedig, nem vagyok alternatív. Borzasztónak tartom, hogy le kell vágni valakinek a lábát, hogy indulhasson a paraolimpián.*

Ha nem is alternatív, de modern, útkereső rendezőnek számított.

- *Pedig igazából konzervatív voltam, az előadásaim erős irodalmi struktúrákra épültek. Az én színházi szentháromságom: Racine, aki betartott minden törvényt, Csehov, aki nem tartott be semmit, és közöttük áll az évezred embere: Shakespeare.*

Hadd kérdezzek mégis egy durvát: mondja, elavult ön?

- *Lehet rám ilyet mondani, de nem erről van szó. Inkább arról, hogy nincs kedvem olyat csinálni, amit egyébként pedig, tudnék. Négy-öt évenként fölruktam mindig mindent. Mániákus igazságérzet él bennem. Ha úgy érzem, bántanak, akkor föllázadok, és nekimegyek mindennek és mindenkinek, struktúráknak, személyeknek, hívják őket Gyurkónak, Aczélnak vagy Pozsgaynak.*

Mit ír?

- *Erről egyelőre nem szívesen beszélek a nyilvánosság előtt. Afféle személyes színháztörténet lesz, önéletírás – színháztörténetben előadva. Például arról, hogy igenis, létezik olyan, hogy magyar színház, amit sokan tagadnak. Paulai Edétől Hevesi Sándoron át a mai Katona József Színházig számos bizonyítékot tudok fölvonultatni, s talán azt is, hogy mikor és miért tört meg a magyar színház lendülete. Ha ez sikerül, már érdemes volt megírnom, és talán darab-analíziseim sem lesznek érdektelenek, ami lényegében nem más, mint színészpédagógia. 1963-ban már írtam egy tankönyvet amatőröknek, bizonyos értelemben ezt folytatom. A színház kézműves mesterség, amelynek fortélyait át kell adni. Ezt ma sokszor elfelejtik. Aligha véletlen, hogy a színház jobbára visszavonult a módszertani műhelyekbe. A többi Hollywood. S tudnia kell, hogy amit ma sztárkultusznak neveznek, azt én megélhetési bűnözésnek tartom.*

Én még emlékszem az ún. beavató színházra, az iskolásoknak tartott híres Rómeó és Júliára meg a többiekre. Amikor megállt az előadás, kibeszéltek belőle a nézőknek, s a nézők is belebeszélhettek. Értelmezték, aktualizálták a látottakat, mégsem tört meg a varázslat, az illúzió. Ezek a nagy esték sem hiányoznak?

- *Az iskolaszínházra valóban büszke vagyok. Ha ezért kaptam volna Kossuth-díjat... Amikor Kecskeméten a nagyszerű Hamlet és a Don Carlos is csak tucatnyi előadást ért meg, rájöttem, hogy a legfontosabb: közönséget csinálni. És a legjobb propaganda a gyerek. Ha őt becsalogatjuk, hozza apját, anyját. Ha megérinti a színház, otthon lelkesen*

meséli, s ez jobb minden plakátnál. Egy év múlva az a „beszélgetős” Rómeó és Júlia 34 előadásban ment, sőt a Stuart Mária is. Nemrég a Kolosy téri piacon megállított egy fiatalasszony, hogy akkor gyerekként nem értette azt a szót, hogy *dajka*, mert feléjük azt *dadának* mondják... Zalaegerszegre kerüléseim idején a színháznak háromezer nézője volt, két év alatt megháromszorozódott a nézőszám. Megismétlődik a régi recept: ott lesz színház, ahol akarnak színházat csinálni. Talán vidéken, ahol könnyebb kikerülni a rossz irányba futó erőket. A helyi értékeknek különben is egyre nagyobb szerepe lesz. A globalizáció egyetlen ellenszere: az itt és most.”

Ez a *hic et nunc* az egész, tragikusan megkésett, vagy talán épp korán jött nemzedékünk jelmondata lett, amelyre a debreceni színház előtt, az utcán esküdtünk fel, Ruszt egyik előadása után. Akkor, és aztán is, amikor már Kecskeméten rendezte meg *Shakespeare* királydrámáit egymás után, azt hittük még nagy naivan, hogy a Montague-k és Capuletek közti gyűlölködés magvait csupán a Molochnak, a Hatalomnak *Jan Kott* felfedezte, *Peter Brook* megrendezte "nagy mechanizmusa" szórja szét a világban. Az óta a Gonosz Birodalma darabokra hullott, és valójában mégsem változott semmi. Ha nem akarja növelni a bajt, az ember legjobban teszi, ha nem avatkozik bele tehát semmibe.

Csak hát, valahogy *túlságosan* is nagy hévvel magyarázzák most ezt nekünk egyesek. Mintha tulajdonképp *ők maguk* is azt szeretnék, hogy így legyen. - Hogy a *Rusztok* és egyéb Lőrinc barátok *önként mondjanak le* a világnak a szellem eszközeivel való *tudatos* alakításáról. Akár csak annak az évadnak a másik végvából, Nyíregyházáról jött másik nagy előadása, *Szász János Ványa bácsi*, *Ruszt* is a "helybéli értelmiség", a "rendes lateiner emberek" felelősségét hangsúlyozta. - Veszélyes dolog ma bármit is tenni, de *nem* tenni - még veszélyesebb, tartotta. És élete végéig hű maradt a változások *önzetlen*, az osztozkodásból kimaradt előkészítőinek ehhez, a talán legszebb gondolatához. - Amely, mint kiderült, egyáltalán nem csak a színházra érvényes.

Ruszt József ma Zalaegerszeg végvár színházának örökös tagja. - Összekötő kapocs a múlt, jelen és jövő között. Vagyis hát, Lőrinc barát az általa rendezett „iskolaszínházi” *Rómeó és Júliában*. "*Úgy ismerünk, mint jámbor férfit*" - mondja neki a herceg a darab végén, mintegy felmentésként a vád alól, hogy nem is a két patricius család háborúskodása, hanem a két fiatal titokban összeeskető és az altató itallal ügyeskedő, hóbortos barát maga okozta a tragédiát. Egy úgynevezett *beavató* előadást láttam én is Zalaegerszegen, és igen találónak érzem ezt az elnevezést. - Ha Lőrinc barát Rómeót az életbe, úgy ezek a fiatal színészek a *színházba* igyekeztek beavatni több száz középiskolást Verona hercegének az irányításával. Ami most, a globális posztmodernben, szintén annyit tesz persze, hogy - az életbe. Csakhogy, *itt és most*. És ettől egyszerre egészen más, sokkal hitelesebb lett ez a színház.

Egy, a "fényes szelektől" és a tulajdon vére zúgásától felizgatott tömzsi parasztyerek térdelt ott a *földi* Mennyország, a szőke és törékeny Júlia előtt, akit *megígértek* neki, és akit *megkívánt* teljes szívével, eszével és minden erejével. - "Úgy szerette, majd' megette." Ott volt csupán egy karnyújtásnyira tőle, de - ott volt a "kögát" is, a pompás cifra erkély -, érezte: soha *el nem érheti*. Ettől még nagyobb lett a vágya - az étvágya -, s majd felfalta az ártatlan kis teremtest. Egy szakasztott ilyen pirospozsgás, tömzsi kis kan volt a zalaegerszegi Rómeó. Észt vesztve tombolt, farmerével végigtörölte a színpadot, amikor a hagyományosan törékeny, minden ízében mégis kétségbeesetten és fuldoklón, igazán *mai módon* szerelemre vágyó Júlia után vetette magát. De Lőrinc barátón kívül nem volt senkije, aki szerette, és egy kicsit - ismerte volna. A szerzetes "vétke" éppen az lett, hogy nemcsak tanítója és gyóntatója, de a *barátja* is akart lenni a fiúnak, aki éppúgy nem értett szót a szüleivel, mint a mai kamaszok. Egy ilyen gyereknek feltétlenül kell, hogy legyen valakije, aki *kíméletlenül* őszinte vele. - Azzal a kíméletlenséggel, amire csak az igazi szeretet ad jogot. Bizonyára nem véletlen, hogy

kamaszkori emlékezetem egy Vámos László rendezte, régi debreceni előadás Lőrinc barátját, *Téri Árpád* robusztus alakját vetíti most elém, szürke daróc csuhájában. "Hát férfi vagy te?" - rázta meg durván az öngyilkossággal kacérkodó, hisztérikus kamaszt, aki a mély álomba merült Júlia láttán mindjárt a törével hadonászott. Más megoldás híján, *akkor* határozta csak el magát a titkos házasság kétségbeesett cselére. - Az erős és bölcs férfi jogán és felelősségével.

2016-ban Varró Dániel fordítását Szikszai Rémusz rendezte aztán Debrecenben. – „Másként”. A hercegi udvar biztonsági szolgálatának vezetője most egyszerűen lelövi Lőrinc barátot, majd félreállítja az elbizonytalanodott, előregedett Herceget is, hogy a helyébe léphessen. Úgyhogy minden lámpa őt keresi, őt világítja meg, hosszú színpadi percekén át. A közönség meglepődik, majd kitör a taps, az ünneplés. Mindenki úgy érzi, hogy a kérdés végre „meg van oldva”. Előadás után nyomába szegődöm egy társaságnak az utcán, hogy mint nebuló koromban, elkapja néhány hangosabb szót a beszélgetésükből.– De vagy nagyothallok már, vagy egészen természetesnek tartják ezt a befejezést. Szót sem ejtenek róla. Pedig, *Shakespeare* változata a jobb. Ha kiirtjuk ugyanis mind a Lőrinc barátokat, elkerülhetetlenül megcsappan majd azoknak a bolondos, *szerelemes* ifjaknak a száma is, akik az utca túloldalán álló Ady Endre Gimnáziumban most az igazgatójuk jogtalan leváltása ellen tiltakoznak. Akkor pedig, kiknek rendez majd „rendhagyó” előadásokat Szikszai Rémusz?

Ács János (1949. – 2015.)

színházi rendező, színész, osztályvezető tanár

Az unokaöcsém volt, és sokat lógtunk a Szent István Parkban együtt. De később én egy külföldi egyetemre kerültem, ő pedig, maradt, hetedmagával, a Csanádi utcai másfél szobában. Onnan járt be a Nemzeti frissen alakult stúdiójába, mesterséget tanulni, világot megváltani. Engem kineveztek aztán Varsóban a Magyar Kulturális Intézetbe, ő meg egyetemi színházat rendezett Szegeden, színházi forradalmat Kaposváron. És ha találkoztunk is néhanapján, mindig összeveszés lett belőle. Emlékszem, hogy a stúdiósok naiv önbizalmát és a kihívó modorosságaikat firtató megjegyzéseimet visszautasító szóáradatát végül csak a legaljasabb módon, a már teljesen leküzdött, serdülőkori beszédhibáját karikírozva sikerült félbeszakítanom mindig. – És nem bocsátom meg ezt magamnak. Nem mentség, hogy sokan a társai közül is túl érzelmesnek találták, nem elég keménynek és célratorónek. – Nem elég „korszerűnek”. Ma már tudjuk persze, hogy éppen ezt, a már-már kisfiúsnak nevezhető érzékenységét és romantikus kamasz voltát szerettük és irigyeltük benne a leginkább. Ha túlélte volna ezt az aljasságunkat, most ő lenne bizonyára közöttünk messze a legkorszerűbb.

Az érintettségemre való tekintettel, engedtessek meg azonban nekem, hogy a szakmám nyelvén is kifejthessem ezt a gondolatot! - "*A romantika nem más, mint a modernitással szembeni szellemi reakció. Konzervatív válasz mindarra, amit a legújabb kor produkál: demokráciára, liberalizmusra, szocializmusra és nacionalizmusra*"⁴, mondta egyszer, az egyenes vonalú történelmi fejlődés lehetetlenségéről vitázva Kulin Ferenc. Ritkán értek vele egyet, de ebben most igen. Ha Jánosra vonatkoztatjuk ezt, akkor ugyanis Venyedikt Jerofejev szamizdat poémájának, a *Moszkva - Petuskin*nak a vele nagyjából egykorú hősével rokonítjuk őt. Ez a párhuzam meghaladja már kissé mindkettőjük jelentőségét. Egy, a jelenkori művészet fejlődési irányára vonatkozó zseniális megsejtést tartalmaz azonban, amelyet *Francois*

⁴ Kulin Ferenc: *A romantikus attitűd. A Poszt↔Modern Mérlegen*. 1990-2010. Előadás a Polgárok Házában 2010. októberében megtartott konferencián.

Rabelais művészete, című művében fejtett ki először Mihail Bahtyin orosz irodalomtörténész, egykönyves botrányhősünk szellemi atyja és legfőbb pártfogója. Benne látta zseniális megsejtésének legkifejezőbb szemléltetőjét. - Megeshet, hogy Mauthausen és Hiroshima, Vietnám és a 9/11, az „arab tavasz” meg az európai invázió után, egy új barbárság kora köszönt majd ránk, annak minden érzékiségével és érzelmességével. Egészen másfajta emberek kerülnek majd elő, mint a modernkor rámenős hősei. – Hanem, mint „Venyicska” volt, a 21. századi *Apák és fiúk* általam megénekelte főhősének méltatlan előfutára.

Mint minden igazi egyházalapító, Jerofejev olcsó portói és vodkaszagú „profán szentje” ki nem állhatta az elődeit, Csehov hőseitől a *Mester és Margaritáig*. Olcsó giccsnek tartotta magát a Vörös teret is, amelynek közepén a sosemvolt orosz reneszánsz csodálatos emlékműve, a leghíresebb „szelíd ördögösről”, Vaszilij Blazsennijről elnevezett székesegyház áll, akit ő egész életében, nagyon gondosan, utánozni igyekezett. Poémája 17-ik oldalán például, azt fejt ki, hogy miután egy véres karneváli multság keretében előadta az összes előző korszakának paródiáját, Oroszország végképpen megundorodott önmagától. „Több forradalom már pedig, nem lesz” – jelentette ki rejtélyes mosollyal Putyin elnök úr is, néhány hónappal a megválasztása után.

Akárhogy is, én Ács Janit tartom a legilletékesebbnek, hogy felidézze az 1950-es évek közhangulatának az egyik, ma talán legidőszerűbb üzenetét. Utolsó találkozásaink egyikén, éppen a Szent István park szökőkútjánál mesélte el ezt a történetet, ódivatú kerékpárja mellett állva, és a kereszt rudat, mint az egyetemen a pulpitusát, püfölve szaporán. – „*Te megúsztl minden itthoni dolgot. De talán még te is tudhatod, hogy a mi időnkben az egyértelműen férfias fellépés még elengedhetetlen követelmény volt. Csakhogy magunk sem tudtuk még egészen pontosan, hogy mit is jelent ez. A szovjet hadifogságból törött orral, metszőfogak nélkül hazaérkezett apukáinktól mindenestre, nem sokat tudhattunk meg róla. Apa például, Anya minden tiltakozása ellenére, vasárnaponként kora reggel kivonult már a Dagályba. Mi azonban, fiú létünkre sem tartottunk vele, mert szégyelltük, hogy az öltözőben mindenki az ő feketére fagyott lábfejét tanulmányozza, elemzi. Ami az ideológiát illeti, azzal is elég csehül álltunk, bizony. A legférfiasabb példákat kínáló cowboy filmeket általában felárral játszották. Arra csak a kádergyerekek kaptak pénzt ünnepnap délutánonként, hogy a szülők a menetrend szerinti szex közben szunyókálhassanak is azért egy kicsit. Így aztán, mint az amerikai popfesztiválok csak hallomásból ismert fiataljainak, nekünk is magunknak kellett elringatni magunkat, meg egymást.*

Miénk volt ehhez a nagy folyó, amely a hátára vett bennünket, származásra és vagyoni helyzetre való tekintet nélkül. Képzelhettük akár a Mississippinek is. Mindössze csak meg kellett, hogy tanuljunk úszni. – De tisztességesen ám! Mert az úszómesterek tudományával mit sem érsz már akkor, ha egyszer elkap a sodrás. József Attila azt mondja, hogy a Dunával mindenki személyesen kell, hogy végiggondolja a dolgát. De ma már senki sem gondolhatja itt persze, hogy leül a rakodópart alsó kövére, és belemártja lába ujját a Duna vizébe. Ahhoz át kellene mászni a kerítésen, és keresztülvágni az autóúton, amelyen a férfiaság mai képviselői száguldoznak fel-alá. – Vagy biztosítani kellene az állampolgárok hozzáférését legnagyobb nemzeti kincsünkhöz, a természeti tájakhoz!

Néhány éve volt akkor még csak, hogy zsidó emberek százait hajtották itt le a folyóhoz a nyilasok. A jégtáblák meg annyit tehettek csak, hogy helyet szorítottak nekik, jelképes tömegsírt biztosítva a számukra. – Üldözöttek és ellenállók’, olvassuk most a partszakasz két pontján felállított emlékműveken. És csak a véletlen műve, hogy nincsen közöttük Szép Ernő, vagy Szomory Dezső is, akik akkor egy-egy rossz ritmusú mondaton, vagy egy semmitmondó jelzón kívül, nemigen voltak képesek már ellenállni persze, semminek és senkinek. Hiába, na, vannak ilyen korok! 1944. karácsonya után, amikor a budapesti lakásokban és légópincékben

kialudt a villany, nagy íróink ilyen mécsesek mellett írták a legjobb műveiket. Ki fogja győzni ezt emléktáblával?

Néha már úgy tűnik, hogy nemigen érdekel ez senkit. De Angyalföld emlékezik még. Valahányszor beköszönt az évfordulója azoknak a hideg napoknak, piciny tutajokra szerelt mécsesek kezdenek úszni lefelé a Dunán. Az áldozatok útját kellene, hogy kövessék, végig a Dunán, egészen Újvidékig. Igen ám, de akkor a fővárosi hidak mind le voltak bombázva. A testek – a férfiak arccal le-, a nők pedig, felfelé fordulva - szabadon úsztak lefelé. Most viszont, keringeni kezdenek az újjáépült, csodaszép hidak lábánál a mécsesek, és besodródnak a vízre hajló bokrok közé. Így aztán, a hajléktalanoknak az árvízről visszamaradt homokzsákokból eszkábált kunyhóiban kötnek ki végül is. Egyébként, - a legjobb helyen. Mert ott is vannak ám írók! És dolgoznak is. És lehet, hogy most is ez lesz a vége a dolognak, - Dupla fedelű helyett, fedél nélküli irodalom!

Lehet, hogy az volt azonban a leg méltóbb emlékezés, amikor mi, Szent István parki gyerekek, egyféle pogány szertartásként, az áldozatok nevében mintegy, elrúgtuk magunkat a rakodópart alsó kövéről egy-egy, akár hasasra sikerült fejesugrással. Nem a halálukkal, hanem az élő valójukkal akartunk így, valahogyan azonosulni. Valamikor 1953-ban, egy meleg májusi estén, eme gondolatok jegyében vettem bele magamat a vízbe én is. De nem annyira a kegyelet, vagy éppen Sztálin halála és az „olvadás” volt az alkalom, hanem egy kamasz fogadás. – Fogadjunk, hogy nem mersz átúszni a Szigetre, meg vissza! - A Margit híd előtt! Ez volt az, amivel mindig olyan sokan próbálkoztunk. De előfordult, hogy nem értünk vissza idejében, és valamelyik pillér mellé sodort a víz, a még a robbantásból itt maradt forgók és bennük a tűhegyes vasrudak veszélyes közelségébe.

Ezúttal idejében visszaértem azonban, és kezdtem is volna már éppen kapaszkodni kifelé a vízből, amikor észrevettem, hogy a lépcső foglalt. - Egy szerelmespár az általam eddig megfigyelteknél sokkal hatékonyabban igyekezett előre lendíteni a népszaporulatot. Amikor fújtató és prüszkölő, nagy, kerek fejem kibukkant előttük a vízből, mint egy, akkori Unicum mozi-reklám, először nagyon megijedtek. De aztán nekibátorodtak, és fenyegetőzni kezdtek. Én meg vacogó fogakkal könyörögtem és magyarázkodtam. És közben sodort lefelé a víz, és nem tudtam volna már felfelé úszni, még ha engedtek volna is. És így jártam az összes többi lépcsővel is, kivétel nélkül. Már a Parlament alatt jártam, ahol József Attila és a kivégzettek levetetett cipői várakoznak most a parton. De sem ők, sem a későbbi szerelmesek nem kegyelmeztek. Túlságosan varázslatos május este volt!

Az volt a szerencsém, hogy a hosszúra nyúlt várakozást elunva, a haverok egy része utánam indult, lefelé a parton. Végigkérdezték ők is a párokat, kissé határozottabban, mint én. Ennek következtében, velük egy kicsit már szívélyesebbek voltak, és útba is igazították őket. Az akkor épülő Petőfi híd felett értek utol végre. Éppen idejében! A felemelt 5 éves terv eme kiemelt létesítményét ugyanis, főként rabok építették. Ezért az egész partszakasz szögesdróttal volt elkerítve. Szerencsére beengedték azonban az ávósok a kétségbeesetten ordító srácokat. Mielőtt, egészen elgyengülve, felnyársaltam volna magamat valamelyik vasrúd hegyére, kihalászott a motorcsónak, amellyel a szökött rabokat szokták hajkurászni. Megnyertem a fogadást, és ez hosszú időre biztosította tagságomat a banda vezetőségében. De azért nem úsztam meg egészen. Hivatalos ügy lett a dologból, és értesítették az iskolát. De jött aztán '56, és Megállt az idő.”

Jánosnak igaza volt. Én valóban túl könnyen úsztam meg mindezt. - A Szent István parkban járva-kelve, néha lapos pillantásokat érzek magamon ezért. Ilyenkor magam köré ültetem az unokákat meg a banda többi tagját, és előadom nekik ezt a történetet. Persze, egyes szám első személyben. És - nem minden eszmei tanulság nélkül. Amikor aztán Jani felsülésének, a partraszállás megghiúsulásának tulajdonképpeni okához érek, felemelem a mutatóujjamat, és stentori hangon kiáltom bele a feszülten figyelő arcokba: túl a Dunán nagy

bab asztag! Erre megtorpannak a sétálók, még a kocogók is. De, semmi egyéb. Nem kiáltanak rendőrért, parkőrért, körzetvezetőért. Hol vagyunk már ettől? Csak egy kis *nyugger* arénázik itt. De ki emlékszik már olyan szavakra, mint *asztag?* - Vagy, *osztag?* Demokrácia van. És térjünk is át az egyenes beszédre, végre!

Hagymási Zoltán (1984. – 2011.)

*egy idős házaspár utolsó reménye, egy asszony párja,
több, meg nem született magyar gyermek édesapja*

Az Újpesti rakpart legkedveltebb, a csendes, zöld szigetre néző, az egykor itt kihalászott őskori hal óriások emlékére Vizafogónak elnevezett szakaszának körülbelül felénél, a Dagályfürdő kerítésére erősített kis rézlapon volt olvasható ez a felirat még csak nemrég is.⁵ Ismert és fontos hely ez. Zárás után itt eresztik le a medencék elhasznált vizét. A horgászállások által ügyesen elrekesztve, nem folyik el azonban haszontalanul. - Nappal valósággal egy kis Hattyúk tavát képez a kihalt vizákra vadászó butuska vadkacsák számára, esténként pedig, ingyen Népfürdőt rendez a fűzfák között táborozó hajléktalanok számára. Mi kell még?

Mint megrögzött panellakó, magam is tanúsíthatom, hogy a sétánnyá való előléptetés, az ősfák kivágása, valamint az egész partszakasz parlagfűvel való beültetése előtt még egészen elfogadhatóan működött itt Angyalföld. A mindenre elszánt horgászok derékig a hideg vízben álltak, és elszánt tekintettel várták a párizsi érkező vizákat. A panel-prolik pedig, lakták a panelt, és egy tányér krumplileves, meg egy, két sör mellett, csendesen kártyáztak. A végre osztályhatalomra jutott Kossuth-díjas akadémikusok és Erdemes Művészek elgondolkodva kocogtak. Akik felismerték végre már a valóságos helyzetet, azok pedig kacagva kerékpároztak. Helyzet és díj híján, én a fürdőzőket figyeltem. És láttam, hogy gondosan ellenőrizték mindig: ott van-e még a tábla? Fontos volt ez nekik valamiért! És lassanként, mindnyájunk számára fontos lett. Olyan lett ez a hely nekünk, arrafelé kocogó, sétáló, horgászó, vagy éppen babakocsit tologató angyaljelölteknek, mint két falu között, fele úton egy kökereszt. Meg lehet pihenni nála, és közben akár, el is lehet gondolkodni, el is lehet beszélgetni egy kicsit.

Egyszer csak eltűnt azonban a tábla. A kerítés előtt gyanús fekete foltok jelezték már csak a virágok és mécsesek egykori helyét. Az emléktábla helyén pedig, ez a kiírás jelent meg: „*Építési terület! Életveszélyes! Illetékteleneknek belépni tilos!*” Akkor aztán mindnyájan elhallgatunk, és legszívesebben kerüljük egymás tekintetét még most is. Két nappal az előtt történt ez, hogy a miniszterelnök elhelyezte a fürdő parkjában – a kerítésre csavarozott táblától néhány méterre – a „vizes vb-re” felépítendő úszó-komplexum alapkövét, amelyet mindjárt szépen ki is dekoráltak és be is kerítették. Hiába, két dudás nem fér meg egy csárdában.

Hogyan is lehetne egymás mellett említeni ezt a két emlékművet? Az egyik egy „lúzerhez” kötődik, aki „biztos, nem szeretett dőgozni!”. A másik pedig, egy sor, egészségesen táplált, keményen küzdő ifihez, akik fejüket ütemesen jobbra-balra forgatva, elszánt karcsapásokkal szelik a vizet, miszlikbe. A hős ma már nem lehet egy vacak, vízi hulla! Egy daliás, talpig vizes bajnok kell, hogy legyen! - Nehogy már a nyúl vigye a puskát! Meg, a cseresznye rázza a fát! Meg, a farka csóválja a kutyát! Még az olajválság „begyűrűzése” és a Rubik kocka, a Táncdalfesztivál és a *Szabó család* idején találtuk ki

⁵ A tábla pontos szövege: „*Itt nyugszik Hagymási Zoltán. (1984-2011.) Béke poraira!*”

ezeket a fura (el)szólásokat. És lám csak, milyen jól bejöttek! – Milyen jól tükrözik, ha talán nem is egészen a való élet, de legalább a magunk változatának a logikáját! – A „győztesekét”!

Egyébként meg, mindez teljesen törvényesen, pontosabban, egészen a “Dagály-törvény” értelmében történik. - Amint a Normafa és a Városliget esetében is, mindent szabad, amit a jogszabály nem tilt. Az pedig, feloldotta még az olyan környezet- és örökségvédelmi korlátozásokat is, amelyek a Rómain esetleg már gondot okoznának. Mára például, a sétány mindkét oldalát dúsan benőtte már a parlagfű. De tudtommal, nem büntettek ezért meg senkit, mert az ennek ellenőrzésére szánt pénzt idén is alighanem másra költötték el. A kitépott óriásfák bent hagyott gyökerei is ki fognak nőni majd egy-két év múlva, apróra zúzva szét az aszfaltot. De hol lesznek már akkor a felelősök?

Van azonban itt még valami, ami sokkal fontosabb. - Az alapkő letételénél részt vett a kormányfő is. Református emberként, jól ismeri nyilván ő is az ennek az írásnak a mottójául választott bibliai idézetet. Politikusként pedig, tudja azt is, hogyan intézte el a kelet-európai népek bölcs vezére a hasonló akadékoskodást. „*Fájkák az eldőt, lepkety a forgác!*”- hajtogatta ilyenkor a jól bevált orosz közmondást a maga erős grúz akcentusával, a „győztes”, a nagyobb nép kultúrájából kölcsönözve ki a maga mentségét. Felelősen gondolkodó emberként, a mi elnökünknek is választani kellett. Már pedig, ha tudott a tábla sorsáról, akkor mind a maga, mind a mi szempontunkból, nagyon rosszul választott. Kádár tréfásan hunyorgatott ilyenkor legalább, hogy elüsse valamivel a dolog jelentőségét. – Ezzel is valamiféle, elég ocsmány, de nem egészen sikertelen cinkosságra próbálta rávenni az „idősebb testvérrel” szemben a „gulyáskommunizmus” derék haszonélvezőit. De Orbán még ennyit sem tesz. Így azt hihetik az emberek, hogy ettől fogva ez lesz a dolgok *törvényes* rendje.

Már pedig, nem lesz! Nekünk, a Vizafogó lakótelep sokdiplomás, és/vagy fedél nélküli, a liftkamrában magukat meghúzó panellakóinak például, *személyes* elszámolni valónk van a Vizes Arénával. És nem is csak nekünk. Mivel, amilyen *embertelenül* gyalázták meg érte az egyik társunk emlékét, éppen olyan *tehetségtelenül* építették meg azt is. Megalázottan és sunyin hallgatva néztük végig az egészet. Azt gondoltuk, hogy meg tudjuk még emészteni, el tudjuk még viselni, hogy az üresen tátongó futball stadionok mellett ez, a még a Nemzeti Színháznál is szánalmasabban (poszt)modern rút kis kacska meg se kottyán már nekünk. De nem így történt.

Talán a kibontakozó konszolidáció félreérthetetlen bizonyítékának szánva, szegény Hagymási Zoltán emléktáblája kis idő múlva újra feltűnt, ezúttal egy igen látványos helyen. - A Moszkva sétány végén, a Rákos pataknál, a korlátra drótozva. Az illetékesek azonban nem a látvány csúcspontja, a néhány lépésre álló, impozáns Aréna, hanem egy megtisztelő gesztussal, a nyílt Duna felé fordították a táblát. De kiderült hamarosan, hogy még így is túl sokan kíváncsiak rá. Először a Dunán felfelé húzó sétahajók utasai fedezték fel az „impozáns” épület előtt szerénykedő táblácskát, és fényképezni kezdték, eljuttatva így a Világ összes amatőr fotókiállítására. Hamar megtalálták a bennszülött sorstársak is, és elhalmozták ismét koszorúkkal, friss virágokkal. Úgy tűnik, ez meghaladta már azonban a kegyelet őreinek szándékát. A tábla újra eltűnt, most már végérvényesen. És persze, a koszorúkat is elfújta a szél.

Ezúttal nem maradt azonban már következmények nélkül mindez. Úgy kezdődött a dolog, hogy egy kemény kis női kéz félbevágott egy fehér műanyag flakont, és odakötözte a korláthoz, a tábla helyére. Mi pedig, az óta minden nap elkocogunk, elbicegünk és elbicajozunk újra a Rákos patakig. Néhány szál búzavirágot tépünk útközben, amely itt bőven terem. És már nem is egészen véletlenül, legtöbbször egyszerre érünk oda. A flakonba tömködve a virágokat, kidobálva a régieket, és meglocsolva friss vízzel az újakat, néha bizony már név szerint is megszólítjuk egymást. És elbeszélgetünk. Szegény Hagymási Zoltán

szelleme kísért közöttünk netán? Ugyan, kérem! Szelleme annak van csak, aki élt már egyszer. De ugyan hol és miként élhetett szegény Hagymási Zoltán 27 évig? - A parti fűzek alatt? - Egy panelház távfűtésének a gépházában? És ha igen? És ha nem is volt roma? De akkor is, élt-e vajon - *valójában?*

Elbert Márta készített egy felejthetetlen dokumentumfilmet egy nem kisebbségi és nem menekült, mindössze csak „utcaképes”⁶ budapesti emberpárról. - Mindketten egy-egy felbomlott házasságból jöttek, amelyben a másik félnek maradt a lakás. Önáluk viszont, mindegyiküknél, egy-egy kiskorú gyermek maradt. És a férfi igavonó állatként dolgozik egész nap, hogy eltartsa négyüket, este pedig, valamelyik játszótéri padon hajtja álomra a fejét. Az anya nappal a városban bolyong a gyerekekkel. Éjszakára valamelyik panelház tetején, a liftakna felett, abban a kis szerelő kamrában húzzák meg magukat, ahol a távfűtés szivattyúja van. A lakók nem szólnak nekik. De a szövetkezet nagyon igyekszik már mielőbb bérbe adni azt a helyiséget.

Az egészben a legfárasztóbb mégis, hogy figyelmesen végig kell, hogy hallgassák az „ügyükben illetékes” politikusok, szociológusok, valamint a tiszteletdíjban, költségtérítésben és a társadalmi elismerés egyéb jeleiből részesülő „civiliek” összes nyilatkozatát, ígéretét és jó tanácsait. De ez az emberpár vállal mégis még egy gyermeket. Aztán a kismama úgy lép ki a kórház kapuján, hogy egyszerűen, nincs hova mennie a gyermekével. És mégsem hagyja el magát. - Még mindig, nem. A baleseti és öngyilkossági statisztikák azt mutatják azonban, hogy egyre többüknek esik nagyon nehezebbé már ez.

„Nincsen ember, nincsen problema” – szokta volt mondani a népek bölcs vezére egyik-másik, számára kellemetlen ember eltűnésének indoklásaként. „Vétkes ek közt cinkos, aki néma” – tartjuk mi. Vagy még inkább, Babits Mihály tart meg bennünket ezekkel a szavakkal. Ne térjünk hát olyan könnyen napirendre Hagymási Zoltán halálának még a pusztá ténye felett sem! Bár nem volt tudós és olyan művészeti díjai sem voltak, mint előbbi hőseinknek, de ettől még lehetett volna belőle egy nagyon jó családapa Magyarországon. - Miért nem lett?

A szakértők szerint, legkönnyebben épp ebben az életkorban, az első válás után megy neki a Dunának az ember. De lehet, hogy ő, hozzánk hasonlóan, éppen azzal követett el öngyilkosságot, hogy megpróbálta mindenáron elkerülni ezt. - Hogy család, otthon és emberi méltóság nélkül próbált élni. Egyszer túl sok fagyállóval kevert kannás borral ment neki aztán egy téli éjszakának. Bárkivel megtörténhet, és meg is történik itt ez. Egy fagyos, ködös hajnalon letörtek hát a társai néhány száraz faágat, és belesegítették a kifolyónál soha be nem fagyó, zavarosan kavargó vízbe. Az meg elvitte szépen, mint annyi más, viselkedni nem tudó fiatalembert ezen a partszakaszon. - Mivel erre nincsen még EU-s szabály. Eddig soha nem dobtak még mentőkötelet az ilyeneknek egy német, vagy svájci nyugdíjasokat szállító hajóról sem. A nyílt tenger, az más. De aki a saját országában bízna az emberi jogaiban, az bizony pórul jár. – Magára vessen! „Ne nézzen, fényképezzen!” utasítja vásárlóit a Sony cég óriásplakátja. És a turisták fényképeznek is, szorgalmasan. - Nehogy egyszer még *meglássanak* valamit.

A Nobel-díjas, de mindeddig nálunk nem különösképpen kedvelt Herta Müller egyik kisregénye⁷ mindössze néhány hónap alatt megjelent magyarul. Mégis, meglehetősen kevés szó esik róla. Vajon miért? Nekem van erre egy tippem. - A fülszövegben ezt olvassuk: „*a történetet végigolvasva tudatosul bennünk: ami a rendszerváltás előtt a szovjet blokk országaiban megtörténhetett, az a világ bármely szegletében újra visszatérhet. A mag a*

⁶ Talán a lelkiismeretük megnyugtatása végett, hivatalosan így minősítik a különböző átmeneti szállásokról férőhely hiányában elbocsátott, az utcára kitett „fedél nélkülieket”.

⁷ *A róka volt a vadász.* Cartaphilus Könyvkiadó. 2010. Fordította Nádori Lídia.

gonosz termékeny talajából egy szép napon ismét szárba szökkenhet, mert az emberek nem változnak, mert megvan a fogadókészség, mert az emberek a fenyegetettség árnyékában, ha kell, mindig és mindenhol megvásárolhatók, mert készen állnak, hogy elárulják egymást és önmagukat.” Csak nem járt erre felé már Herta Müller is?

A rakparton nem nőnek pálmafák

Iszaak Babel nyomán

Tudományos ember lévén, illendő, hogy még egy ilyen gyakorlati kérdést is elég messziről közelítsek meg. – „Szibériában nem nőnek pálmafák.” Így kezdődik Babel egyik, igen jó elbeszélése. Az egykori Szovjet Írószövetség (többszörösen) kizárt tagjáról lévén szó, nem lehetünk egészen bizonyosak ebben sem, persze. Hiszen, hány meg hány díszpálma porosodhatott akkor például, a szibériai nagyfőnökök könyvespolcain, Marx és Engels, Lenin és Sztálin díszkiadású műveivel együtt. De valójában nem is ez a kérdés. Hanem az, hogy miként érezték vajon magukat ott ezek a szép, de kényes növények. Sugározhattak-e életerőt és életkedvet magukból a sértetten szörcsögő fűtőtest és a deres kis szellőzőablak között, amelyen csak úgy ömlött befelé az igazi, a jéghideg Szibéria? Elég volt-e nekik az egy-két bádobgögrényi poshadt víz, amit a reggelente becsoszogó takarító néni loccsantott rájuk? - Nem lett volna-e jobb már akkor beszerezni inkább azokból a fagy- és szárazságtűrő növények közül néhányat, amelyekkel Putyin elnök osztja most meg a szobáját? Akkor ők szemléltetnék a könyvekben szereplő új paradigmákat még ma is. - Ha tetszik, az eszmei mondani valót.

Nos, hát ez nem jött össze. És, nem véletlenül nem. *Ez lenne itt az igazi* mondani való! A gyengébbek kedvéért, ezért írta meg szerzőnk a *Lovas hadsereget* is, amely aztán a vesztét okozta. Buggyonij marshall, hadseregpáncsnok, már nyugdíjas korában, úgy találta ugyanis, hogy a mű nem domborítja ki eléggé sem ő, sem a többi résztvevő hősiességét. Hogy nincsen benne elég díszpálma és babérkoszorú. A mi hősrünk így aztán meg, egy egészen jeltelen tömegsírbán végezte. Nem mondom én, hogy ilyesvalami várna ránk is, egyáltalán! Mindenesetre, nem árt, ha tudjuk, hogy a hadjáratok történetét mindig azok a hősök örökítik meg, akik érdemeik és kitüntetések teljes birtokában élik meg a nyugdíjas kort. Ők kapják a legjobb a nyárvégi beutalókat a Krímbe, a Kaukázusba és Szigligetre is. Nekünk pedig, már egy Margit-szigetünk sincsen. Még csak nemrég is, ott dolgozott pedig a magyar írók színe-java.

Arany János fája ott árválkodik most is a kápolna és magyar kultúra nagyjainak mellszobrával ékesített sétány mellett. De nemcsak a múltó időn kesergett ő ott, a tölgyek alatt. Hanem Shakespeare színes és hangos, az egész, általa ismert Világot éppen elfoglalni készülő hőseivel népesítette be ezt a menetrendszerűen kivérzett kis ország közepén zöldellő szigetet, műfordításaival a magyar nyelv és élet olyan halhatatlan emlékműveit hozva létre, amelyek ma is százszorta élőbbek a „moderneknél”. És akkor ugyan miért menjen már haza ebédezni a németül és rácul ordítózó városon át? Ott is hált meg tehát, a magyar nádor egykori nyaralójában, a Kisszállóban. És mivel költő fia pénzintézetében nem bízott meg eléggé, minden este fejedelmi borralalóval kellett megjutalmazza a csizmáját lesegitő szobainast, hogy az ne vegye észre, hova rejtette a bankókat.

A Margitszigeten lett persze mára Sportuszoda is, meg szabadtéri színpad, zenélő kút, állatpark és Danubius Hotel. A lóvasút helyett az elektromos meghajtású 26-os busz hozza-viszi a turistákat, szélesebesen. Ők írják majd meg útikönyveikben a sziget szépségeit és történetét is. De nem lesz benne, hogy kerekén 100 éve, Krúdy Gyula és családja be is költözött a Kisszállóba, egészen. Mít nekik Krúdy Gyula? Pedig hamarosan csatlakozott

hozzájuk Szép Ernő és Kárpáti Aurél is, vállalva, hogy 17 kemény télen át, a befagyott Dunán átkelve tudnak csak részt venni mindig a színházi bemutatókon. A színház akkor még ugyanis az egész Világot, a Szi get pedig a költők és műzsák kertjét jelentette, akik egy icipicit tündérkertté próbálták alakítani azt, hogy *úgy* szeressük meg, és *úgy* próbáljunk meg élni benne. – És hogy egy icipicit *mássá váljunk*, magunk is. Mert akár hisszük, akár nem, ez bizony – lehetséges!

Mondjak még egy pár példát? Tessék! - Egyik legnagyobb 20. századi színészünk, *Mensáros László* a bölcsészkaron végzett, és úgy lett Debrecenben Hamlet. Az Oféliát játszó *Örkényi Éva*, aki a valóságban már a felesége volt, mint említettem már, szívesen hagyta rá mindig az első gyermekük babakocsijának tologatását. De Mensáros éppen olyan szívesen mutatta meg nekünk, stúdiósoknak is, hogy miként sminkeljük ki magunkat, habár őt nem tanította erre soha senki sem. Egyszóval, Andrej volt ő a *Három nővérből*, a professzorból lett papucsférj. És jött '56, és ő megint pontosan azokat a dolgokat vállalta el a színházban, amelyeket senki más nem vállalt. Amikor szabadult, egyelőre szó sem lehetett persze, színházról. Pincér lett a szigeti Casinóban. – Óriási sikerrel. Mert hát, most már *ez volt a játék!* Mensáros megértette a leckét, mint a börtönt vele egy időben megjárt *Darvas Iván*, *Déry Tibor* és, majd '68 után, *Hrabal* és *Havel* is: mindezek után *egészen másként kell már itt élni, játszani!*

A Kassáknál már látott, mégoly „boldog” 1960-as években Mensáros László egy, az akkor indult *Nagyvilágból* maga válogatta versműsorral járta be aztán az országot. - *Huszedik század* volt a címe. Kopott asztal mögött, szigorú, elgyötört arccal, egy tanáros külsejű férfi ült a színpadon. Szebbnél szebb, igazabbnál igazabb verseket olvasott, mondott, *élt meg* ott nekünk. De szinte már egyikre sem emlékszem. Csak az összbenyomás maradt meg: valami nagy katasztrófa előérzete. - A „gazdasági mechanizmus reformja” és a szovjet-kínai viszony megromlása, meg a nagy dunai árvíz előtt voltunk. Akkor kezdtek kamatozni a téeszekbe ölt milliárdok, és kezdtek el épülni az első falusi kockaházak, meg a városi panel lakótelepek. Először nem is igen hittünk neki. Aztán megértettük, hogy alaposan megélte, megszenvedte ő a költők minden szavát. És, hogy valami nagyon fontosat akar mondani velük. – Nemcsak a nyugati „jóléti állam”, de bizony, a „gulyás kommunizmus” kondérijában is nagyon alul kotorászik már a merőkanál! És a sörtől puffedt magyar pocakokkal nem lehet átszökkenni a következő századba!

Van erre egy másik példám is. - Abban a régi debreceni *Hamlet*ben, amelyben Mensáros László játszotta a címszerepet, *Claudius*t, mindenki nagy meglepetésére, a még huszonéves *Márkus Lászlóra* osztották. Bár ragyogóan megoldotta a feladatot, a színházi szakma az óta sem szűnik csodálkozni ezen a választáson. Több mint fél évszázaddal később, már az emlékkönyvében, az akkor *Ofélia* szerepét alakító *Örkényi Éva* árult el valamit, ami némi fényt vethet a szokatlan szereposztás titkára. - Gertrudis királyné *Simor Erzsé* volt. „*Az őrülesi jelenetben a királyi pár döbbenet figyel a megbomlott agyú szerencsétlen lányt, és egy-egy mondattal kommentálják a történeteket. Laci ezt nem tudta elviselni, hogy ő – akár egy jelenet erejéig is – félre legyen állítva, és alattomos játékba kezdett Erzsével. Összefogódzkodtak, és szép lassan tangót kezdtek táncolni, persze a közönség számára láthatatlanul.*”⁸

Téri Árpád jó igazgató volt, és már a fiatal *Márkusban* felismerte azt a vonást, ami aztán igazán nagy színésszé tette: a csillapíthatatlan *szereplési vágyat*. „Osztályidegen” származása, neveltetése és kultúrája segítségével, igazi igényességgé fejlődött hiúságával párosulva, ez később szinte csodákat művelt. Így fedezett fel már akkor, egy egészen új, Nyugaton is még csak alig kapizsgált *Claudius*t. - A cselszövő és „vérnősző barom” helyett

⁸ *Márkus*. Budapest-Print. 2005. 135. old.

egy reneszánsz kultúrával áthatott, tehetséges embert, aki csupán „*érvényesülni*” akar, *mindenáron*. Ahogyan azóta ez már nálunk is általánosan elfogadott lett. Jómagam, a karzaton szorongó „brúgó” ebből akkor nem értettem meg persze, semmit sem. El kellett teljen még jó néhány évtized, hogy - Peter Hall londoni előadása, Lawrence Olivier és Kenneth Branagh filmje, továbbá Updike regényének⁹ a közvetítésével – megértsük, és elkezdjük *utánozni* mi is ezt az élet-felfogást.

Így került Márkus a Madách Színház, szintén Vámos László rendezte *Hamlet* előadásának Claudius szerepébe is. A királyné szerepében itt *Kiss Manyi* volt a partnere. És az „örülési jelenetben” szintén tangót imitáltak, a többi szereplő fojtott kacagása mellett. Gyanítom azonban, hogy akkor ez már nem csak a debrecenihez hasonló színészi csínytevés volt. *Brook* is, a címszereplő *Gábor Miklós* is írja a könyvében, hogy még a Royal Shakespeare Theatre Company vendégjátékain is, *maga a közönség kezdte el „átrendezni” az előadásokat* Kelet-Európában. – Nagyot változott a Világ, és kezdte másként látni a *Hamletet* is. Igen, érdekelte még a dán királyfi, de már nem úgy, mint főhős, akitől a „megoldás” várható. Lehet, gondolták akkor már egyre többen, hogy nincs is megoldás.

De szerencsére, Claudius és Gertrúd még voltak. Márkus és Kiss Manyi pedig, nem filozófusként, hanem színészként közelítették meg ezt a kérdést. És mivel a tangózás miatt már túl sok figyelmeztetést kaptak, elkezdték hát azt játszani, hogy – *azért sem tangóznak*. És ettől persze még inkább rájuk figyelt mindenki, a színpalakon innen és túl. Ofélia halála és Hamlet összeomlása után, jobb híján, tőlük kezdték el várni a „megoldást”. Meg is kapták, hamarosan. A házgyáraknak és a gigászi szélcsatornaként működő Metrónak, a szovjettervezésű 20. századnak szélesítve az utat, a Blaha Lujzáról elnevezett téren, felrobbantották a Nemzeti Színházat. – Nehogy már a nyúl vigye a puskát!

Csakhogy nem mindenkit lehet lebeszélni erről, még manapság sem. - Jó néhány parlamenti ciklussal később, de mindjárt így, a zöldár és a választások levonulása után, még a nagy meleg beállta előtt, sápadt, olajszagú folyami homokkal szórtuk le, és dézsába állított pálmafákkal díszítettük fel az újpesti (kizárólag csak a jól tájékozott, az echte európeerek számára mondom: Carl Lutz) rakpartot. A beavatottabb bennszülöttek szerint azért, mert az illetékesek fel akarták villanyozni kissé ezeket a hivatali szobákban senyedő, szegény növényeket. Ne hallgassunk rájuk! A cél már akkor is az volt, hogy Angyalföld és Új Lipótváros dolgozó népe kéz a kézben frissüljön fel az egész heti munka és munkanélküliség után. Ki-ki - ízlése és „tehetsége” szerint.

A lacikonyhák körül ínycsiklandozó illatok terjengtek. A férfinép étvágyának további fokozása végett, a jéghideg homokban pedig, elszántan napozott a természetjáró sportkör néhány hölgy tagja. Ugyanezen okból, de egy kissé tartózkodóbban, kivonultak a mentők, a tűzoltók és a cukrászok is. A kétségbeesetten integető pálmák és a túlsó partról folyton ide bámuló budai hegyek végül azonban, mégis csak egeret szültek: zsíros papírcafatokat és néhány gyanús szagú kupacot. - Attól, hogy ideológusai bekerültek a parlamentbe, a krumplileves csak krumplileves maradt Angyalföldön. Nem sikerült kitiltani a Vizafogóról a vizákat, de még a fedél nélkülieket sem. És hiába ültettünk pálmákat a rakpartra, mi is azok maradtunk csak, akik voltunk. De legalább megértettük a feladatot. - Ahhoz, hogy csodákat tehessünk, el kell, hogy rendezzük előbb a közös dolgainkat *önmagunkban* is. És ez nem is oly kevés!

Egy ilyen dacos, öncsonkító öngazolásnak köszönheti nevét a szülőföldünk is. - Az „angyalcsinálásnak”. Erre gondolhatott Rákosi Mátyás, amikor egybecsapta Angyalföldet a Belváros egyik szomszédos, kissé szintén megfogyott, de még mindig bünyösen jómódú részével. Ez az alapjában véve propagandisztikus intézkedés Ratkó miniszter asszony

⁹ John Updike: *Gertrúd és Claudius*. Európa, Budapest, 2000.

rendeleteivel kiegészülve, néhány *valóságos* következménnyel is járt. - Mintha csak éreztük volna, hogy világra jöttünk az „angyalcsinálás” betiltásának köszönhetjük, mi, „Ratkó gyerekek”, csak azért is nagyon életerősek és életszeretők lettünk. Iskolába a Pannonia utcába jártunk, rosszkodni meg a Szent István parkba, ahol alighanem Malinovszkij elvtárs parancsára, épp akkor bontották le először Pátzay Pálnak a nem ő, hanem Raul Wallenberg tiszteletére emelt, a kígyót eltipró szobrát. Akkor még nem tudhattuk persze, hogy mi baja volt igazából a marsallnak a svéd diplomatával. De ez egyáltalán nem zavart bennünket. Sőt jól esett, hogy ilyen nagy jelentőséget tulajdonít már a puszta nem-létünknek is. - Hogy mit sem törődik vele, hogy a miniszter asszonnyal karöltve, röpke 4 évtized alatt megástuk a magyar szocializmus, majd a demográfiai, és akkor már mindjárt az egészségügyi és a nyugdíjrendszer sírját is. – Ha egy üzlet megindul ...

Én megjegyeztem jól magamnak ezt a sztahanovi módszert. Hogy lettem a vakoló kanalat, épp ezért hozom éppen erre a „grundra” játszani, vagyis élni tanulni az unokáimat. - A jövő az erőseké és gátlástalanoké. Mindjárt példát is mutatunk. Miközben a szegény kis Nemecek Ernő szentimentalizmusától megszabadított Pál utcai utódaink a hintáért ölik egymást, mi, a rollerekre ügyelve, az új vörös-ingeseket, az Önkormányzati Parkolási Kft-t szapuljuk, amiért újra megfizetteti velünk a „lakossági várakozási engedély” árát.

- *„Több mint háromszorosára emelve! 7 éve, amikor először próbálták bevezetni, befizettették már egyszer velünk. Nekem meg is van még az akkori válasz a visszatérítési igényemre, amit az Önkormányzat csoportvezető főtanácsosa írt alá. – ’ Kérelmét nyilvántartásba vettük, és ha a lakóhelye körüli közterületi parkolóhelyek szabályozása megtörténik, akkor Önnek csak akkor kell új kérelmet beadnia, ha az abban közölt adatok megváltoznak. Természetesen a befizetett 600 Ft-os csekket nem kell újra lerónia. Lehetősége van azonban a befizetett 600 Ft-ot visszakövetelni, de ez esetben a kérelmét töröljük a nyilvántartásunkból. ’*

Lám csak, milyen nagylelkűek a pálmaligetek megálmodói! Hát én nem kértem vissza a 600 forintot, és nem változtak az adataim. De beadtam mégis a kérvényt újra. Nos, ezúttal nem voltak már olyan udvariasak. – Menjen az Önkormányzathoz reklamálni, azoknál van a pénz, mondták! Hát, elmentem. Csakhogy a főtanácsos úr az óta már egy másik önkormányzati kötődésű Kft. főnöke lett. - Forgatja csak kezében a saját levelét, mintha először látta volna. Közben pedig, a szemé sarkából, engem mustrál. És már mondja is. Hogy mit gondolok én, hány akadémikus öregúr tartogatja magánál ezeket a régi papírokat még mindig? - Nyugodjon meg, mondom, ahhoz vagyunk még elegen, hogy befűtsünk velük maguknak, ha nem csinálnak valamit! - Hű, azt mondja, de félek! - Na, mondom, adja csak vissza szépen azt a szép címeres papírt! Jó lesz az még egyszer. Javíthatatlan öreg bajkeverőt, kitessékeltek erre aztán, mint egy múltba ragadt, káros csökevényt. ’

Így beszél az egyik haver. Pedig, az Önkormányzat igazán bőkezűen gondoskodik a parkról. A legutóbbi, sokmillió felújítás óta, nagyobb lett már a betonnal és műkövel borított terület, mint a pázsit. Nem csoda hát, hogy az Önkormányzat által meghirdetett „Az év fája” pályázatot nem a Hagymási Zoltán emlékére javasolt bozontos fűzfa, hanem a Szent István park egyik jól gondozott díszfája nyerte meg.

Az erkölcsi és eszmei rendre és tisztaságra egyébként, maga Lukács György és Fejtő Ferenc bronzalakja vigyáz. A hazai sajtóban kevesebbet szerepelnek már, mint akár Aczél György, akinek egykori ablakai olyan bizalmatlanul méregetik őket még most is a park túlsó oldaláról. Pedig hazai esztétákat már akkor sem olvasott, amikor a kortárs magyar kultúra „kiszgazdája” volt. Lukácsot persze, ez most már nem érdekli. - Nem lát semmit, nem hall semmit, és nem is mond semmit. Ebben a parkban nála Fejtő Ferenc magányosabb talán csak, aki hosszú életének legtermékenyebb éveit Párizsban töltötte, a „népi demokráciák” történetét tanulmányozva. Talán épp ennek köszönheti, hogy a halála évfordulóján a mellszobor

talapzatára helyezett babérkoszorút valaki a fejére tette fel, megóvni akarván a pajkos gyermekektől. Hát, sikerült is neki! Napokig rajta derült itt mindenki.

Hagyjuk azonban a tréfát! Az ú.n. „urbánus” értelmiség többsége a 20. században már itt, a Vígszínház és Angyalföld között lakott és dolgozott. És itt él ma is, még ha Szegeden, vagy Pécsen tanít az egyetemen, vagy a szolnoki színházat igazgatja is. - Az Újpesti rakparton sétálgat. Nem a Várhegy, hanem a szigeti Víztorony mögött megy le számára a nap. De így is éppen úgy elragadja, és megihleti. Itt lakott Gellért Oszkár, Radnóti Miklós, Kéthly Anna meg Ady mecénása, báró Hatvany Lajos, továbbá Hágy Gyula, Somlai Arthur, Várkonyi Zoltán, Major Tamás és Horvai István. – Csupa-csupa márványból készült, gondosan felcsavazott emléktábla tulajdonos. – Akik a szüleink lakótársai voltak, és együtt pesztráltak bennünket a golyónyomoktól tarkálló belső udvarokon. Lehetséges, hogy Hagymási Zoltán „ügyében” azonban már az ő utódaik is „illetéktelenek” lennének?

A magyar parlament 1991. október 15-én nyílt vitát rendezett az igazságtétel kérdéséről. Ezen felszólalt Mécs Imre (SZDSZ), és többek között, a következőket mondta: „*Most már felszabadultunk, kinyílhattak az írók asztalfiókjai. Kinyíltak. Hány kézirat lappang bennük 1959-ből, amikor minket halálra ítélték? Hol vannak a kéziratok? Hol vannak a magyar írók munkái? Hol van a magyar értelmiség produkciója? Hol vannak az 'Embertragédiák'? Hol vannak a 'Walesi bárdok'? De még egy Árva gólya sincsen, ugye? Ezek az igazán nagy bajok...*”

Hát, igen. Úgy érzem én is, hogy egyre inkább ez itt a kérdés. Nemcsak a korán öszülő újrakezdők és egyéb renitens családalapítók fáradnak ugyanis egyre gyorsabban. - A fiatalabbak életkedve is apad. Nem lehet mindenki szabadsághős, vagy egy Arany János, és nem vándorolhat ki mindenki. Az életből (lakásukból és egyéb élőhelyeikről, családjukból és nemzetükből) kiszorult emberek most viszont, mintha egyszer csak mind életművészek akarnának lenni. Elkezdtek például, *számon tartani egymást*. Pedig úgy látszott éppen, hogy egy Trabantért vagy telekért, újabban néhány ezresért, vagy ingyen ebédért meg lehet már venni bármelyikünket, akár – egymás ellenében is. A Rákos patak hídjánál, az eltűnt emléktábla helyén most azonban, sokan kezdik már egyenesen a korlátra kötözgetni fel a mezei vadvirág csokrokat.

Egyébként meg, nem azért mondom, de sok tehetséges fiatal író is van köztünk. Kiadnak, és maguk terjesztenek például egy nagy példányszámú lapot. A rátermettségük még biztosabb jele, hogy képesek olykor humorral tekinteni még a maguk helyzetére is. A *Fedél nélkül* 20. évfolyamának 493 számában, az apróhirdetések között olvasom:

„*Kedves Olvasó! Vass - Illés Roland vagyok, az 1646-os terjesztő. Megbízható, jó megjelenésű embernek tartanak. Padlás-, pincetakarítást, festést, javító munkát vállalok, és kertész a szakmám Kérem, hívjon bizalommal!*” És: „*könyv írásához keresek olyan megunt íróeszközt, (írógép, kis laptop), amivel könyvem meg tudnám írni! Kérem, segítsen! Köszönöm.*”

És van más is. – „*A Hajléktalan Humor fesztivál szervezői (a Magyar Vöröskereszt Fővárosi Szervezete és a Menhely Alapítvány) 'Csöbörből vödörbe' címmel pályázatot hirdetnek 'az élet árnyékos oldalát derűsen ábrázoló' humoros alkotások létrehozására. A zsűri tagjai: Selmeczi Tibor, Nádas György, Varga Ferenc József. – Mindenki pályázhat. ' - Aki hajléktalan, aki már volt hajléktalan, és aki csak lesz.' ”*

Erősen hiszem, hogy jön egyszer csak valaki, aki összerántja majd ezt az egészet. Remélem azonban, hogy nem politikus és nem is ideológus lesz az illető. Hanem, ha csak egy mákszemnyit is, *másfajta* ember, mint amilyenek mi most vagyunk. Szinte hihetetlen, de ez mégiscsak lehetséges. Nekem újabban már a tulajdon unokáim is gyanúsak kezdenek lenni. Nem rajonganak már úgy a parkért, mint mi annak idején. Kinőtték volna talán ezt is, mint a

korábbi, satnyább nemzedékek számára gyártott vasúti és metró szerelvényeket, iskolákat, meg a különböző társadalmi, kulturális és politikai intézményeket?

És az ő unokáik? Ők mi kezdenek majd vajon ezzel az angol-parkká nyesett egykori grunddal, amelyen világhírű tudósok, művészek és egyéb, még Molotov-koktéllal labdázó nemzedékek nőttek fel? - Lesz-e itt majd egyetlen nyíratlan bokor legalább, és elég sűrű lesz-e hozzá, hogy elférjenek alatta ketten, esetleg hárman is? Lesz-e még akkor olyan csúzli, amellyel szét tudják lőni ezeknek a méregdrága, energiatakarékos lámpáknak a felét legalább? Vagy kénytelenek lesznek ágyban, párnák között, az anyukájuk valamelyik unatkozó barátnőjével kezdeni el a szerelmi életet? És egy forró, fojtó nyári estén át mer-e még úszni majd valaki közülük a szigetre, minden tilalom ellenére?

Egyszer biztosan jön majd valaki. Meglehet, hogy – váratlanul. De azért, amint látjuk, mégsem egészen véletlenül.